Otázka: Ústava

Předmět: Společenské vědy

Přidal(a): Klára Šímová

Obsah:

- **Místo ústavy v právním řádu**
- **Princip brzd a rovnováh**
- **Český ústavní vývoj**
- **Listina základních práv a svobod**
- **Ústava ČR**

Místo ústavy v právním řádu

- **ústava** (konstituce) je zákl. zákon státu, **právní akt nejvyšší právní síly**, dokument, kt. ustavuje (konstituuje) stát, definuje jeho cíle, formu a vztah k občanům skrze stanovení základních principů organizace veřejné moci a územní samosprávy
- **smysl ústavy** – **stabilizační role** v životě spol., kt. je zárukou řádu a předpokladem zachování svobody všech občanů
- opírá se o **teorie**:
    - teorie společenské smlouvy a přirozených práv
    - teorie suverenity lidu – zakotvena demokracie jako vláda lidu
    - princip oddělení moci – moc zákonodárná, soudní a výkonná
        - systém brzd a rovnováh, zamezuje uspořádání moci tak, aby byla soustředěna do jednoho centra
    - koncepce legitimní omezené většinové vlády (-> politická rozhodnutí vycházejí ze svobodné vůle většiny, ale důsledky rozhodnutí nezasahují do základních práv a

svobod jedince nebo menšin)

Dělení ústavy:

- psané – tvořeny 1 dokumentem, kt. má speciální uzákonění – většina států: ČR, USA
- nepsané – tvořeny různými dokumenty, ústavními zvyklostmi a precedenty – VB
- flexibilní – relativně snadno změnitelné a doplnitelné
- rigidní – pro její změnu jsou stanovena speciální pravidla – zapotřebí vyššího počtu hlasujících než v 1. případě

ústavní stát – stát, kde lid vykonává státní moc

legitimita – akceptovaná státní moc, jejímiž příkazy se lidé dobrovolně řídí

Princip brzd a rovnováh

- princip dělení státní moci
- John Locke – anglický filosof – „panovník by měl být zodpovědný za své činy“
- na to navázal Montesquieu – kniha „O duchu zákonů“
- dělení státní moci na výkonnou, zákonodárnou, soudní

Princip oddělení státní moci a princip brzd a rovnováh			
	Legislativa	**Exekutiva**	**Jurisdikce**
Legislativa	vydává zákony	právo suspenzivního (částečného) veta	právo zrušit zákon
Exekutiva	parlamentní kontrola, právo přehlasovat prezidentovo veto	vykonává zákony	právo zrušit nařízení vlády

Jurisdikce	*	právo udělení milosti, amnestie	vykládá zákony

Český ústavní vývoj

- až do roku 1848 byla habsburská monarchie absolutistickým státem a české země byly spravovány v souladu s Obnoveným zřízením zemským
- uzákonění porážky českých stavů na Bílé hoře (8. 11. 1620); vydal v roce 1627 Ferdinand II. Štýrský

- **1848 – DUBNOVÁ (Pillersdorfova) ústava**; **OKTROJOVANÁ** (udělená) = ustanovena shora bez projednání v parlamentu – zástupci lidu
    - vydal ji císař Ferdinand I. 25. 4. 1848 během revoluce
    - navrhovala dělbu moci:
        - výkonná: císař – ponechával si značné pravomoci (zahraniční politika, armáda) a v legislativním procesu schvalování zákonů mu zůstávalo právo veta
        - soudní: soustava nezávislých soudů
        - zákonodárná – dvoukomorový parlament:
            - členové horní komory měli být ustavováni jmenováním
            - členové dolní komory
    - zákony měly být přijímány oběma komorami a konečné slovo měl panovník – bez jeho souhlasu nemohl zákon vstoupit v platnost – císař měl právo veta -> absolutismus
    - nevstoupila v platnost
    - **volební cenzus** – omezoval účast v politice pouze na majetné – dělnictvo, služebníci a sociálně potřební měli být zbaveni volebního práv
    - **volební kurie** – třída voličů, která volí odděleně od jiných tříd
- **1849 – BŘEZNOVÁ (Stadionova) ÚSTAVA**
    - panovník měl spolu s parlamentem zákonodárnou moc a spolu s ministry měl i výkonnou moc
    - k ústavě byla vydána i listina základních občanských práv, jež však mohla být pozastavena vládou
    - nebyla nikdy realizována
- **1861 – ÚNOROVÁ (Schmerlingova) ÚSTAVA**
    - Rakouské císařství se mění na konstituční monarchii

    - zřízen zákonodárný sbor = ŘÍŠSKÁ RADA
        - Poslanecká sněmovna (volena zemskými sněmy)
        - Panská sněmovna (jmenovaná císařem)
    - výkonnou moc měl císař
- **1867 – PROSINCOVÁ ÚSTAVA** platila do r. 1918
    - vznik Rakouska-Uherska
    - Uhry – velmi silné postavení – jednotné Rakouské císařství se fakticky rozdělilo na dva celky nazývané Předlitavsko a Zalitavsko
    - konfederace = společný panovník, finance, armáda, zahraniční politika
- **1873** – přímé volební právo do říšské rady
- **1907** – zavedeno všeobecné, tajné, rovné a přímé hlasovací právo; aktivní od 24 let a pasivní od 30 let
- **1918** – volební právo žen
    - **květen 1918 – Pittsburská dohoda**
        - zaručovala Slovákům samosprávu a slovenštinu jako úřední a vyučovací jazyk

    - **leden 1918 – W. Wilson – „14 bodů“**
        - práva na sebeurčení národů Rakouska-Uherska
    - **18. 10. 1918 Washingtonská deklarace**
        - (vydána v Paříži) – prohlášení československé nezávislosti exilovou vládou (T. Garrigue Masaryk, Milan Rastislav Štefánik a Edvard Beneš)
        - V deklaraci se mimo jiné uvádí:
            - Československý stát bude republikou – bude zaručena úplná svoboda svědomí, náboženství a vědy, literatury a umění, slova, tisku a práva shromažďovacího a petičního…

    - **1918 – PROZATÍMNÍ ÚSTAVA**
        - nový stát bude demokratická republika, moc bude rozdělena na tři nezávislé složky:
            - revoluční národní shromáždění:
                - dolní komora – Poslanecká sněmovna: měla 300 členů volených na 6 let
                - horní komora – Senát: měla 150 členů volených na 8 let
            - prezident – volen Národním shromážděním na 7 let, od 35 let
            - vláda
- **30. 9. 1938 – Mnichovská dohoda**
    - byla završením činnosti Sudetoněmecké strany Konráda Henleina a vyvrcholením snah A. Hitlera rozbít demokratické Československo

    - N. Chamberlain (Velká Británie), É. Daladier (Francie), A. Hitler (Německo) a B. Mussolini (Itálie) – se dohodli, že Československo musí do 10. 10. 1938 odstoupit pohraniční území obývané Němci (Sudety) Německu
- **Benešovy dekrety**
    - vyšší právní síla než ústava
    - právní předpisy s mocí zákona, přijímané československou vládou v exilu od 21. července 1940 do 27. října 1945; celkem 143 dekretů
- **1948 ÚSTAVA ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY**
    - formálně zachovávala některé rysy charakteristické pro pluralitní demokracii (oddělení mocí, zakotvení základních práv a svobod, nezávislé soudnictví atd.)
    - skutečné ústavní poměry se od jejího znění téměř kompletně odchylovaly

- **1960 – ÚSTAVA ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY**
    - socialistická československá republika
    - státní znaky, KSČ

- **Ústavní zákon o československé federaci (1968)**
    - ledna 1969 vznikly Česká socialistická republika a Slovenská socialistická republika, které byly součástí federace
    - Federální shromáždění – zákonodárný sbor federace – dvoukomorové:
        - Sněmovna lidu: 200 poslanců a byla volena na 4 roky
        - Sněmovny národů: 150 poslanců, přičemž 75 bylo voleno v České republice a 75 ve Slovenské republice

- **CHARTA 77**
    - za komunistického režimu v Československu byla porušována základní lidská práva a svobody, k jejich dodržování se přitom komunistický režim v ČSSR zavázal podpisem Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v roce 1975 v Helsinkách
    - Jan Patočka a Václav Havel – jedni z prvních mluvčích Charty 77

- **listopad 1989**
    - počátek pádu komunistického režimu v Československu a počátek dalekosáhlých společenských změn
    - z ústavy odstraněna vedoucí úloha strany KSČ
- **1990 – Československá federativní republika**
- **1990 – 1992 – Česká a Slovenská Federativní Republika**
- Současná platná **Ústava České republiky** byla přijata Českou národní radou 16. 12. 1992

Listina základních práv a svobod

- přijata v r. 1992, součástí ústavního pořádku – vznikla na podkladě Všeobecné deklarace lidských práv (přijata OSN)
- Listinou se ČR řadí mezi demokratické státy
- ombucman A. Šabatová
- skládá se z preambule a 6 hlav (44 článků):
    - **Obecná ustanovení**
    - **Lidská práva a základní svobody**
        - lidé jsou svobodni a rovni v důstojnosti a právech, tato práva jsou **nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné**
    - **Práva národnostních a etnických menšin:**
        - chrání před diskriminací, násilným tlakem většinového národa před násilnou asimilací
    - **Hospodářská, sociální a kulturní práva**
        - garantují jistou úroveň života, kt. pro jednotlivce znamení důstojnou existenci a umožní mu rozvíjet jeho osobnost
    - **Právo na soudní a jinou právní ochranu**
        - zajišťuje korektnost a spravedlnost soudního jednání
    - **Ustanovení společná**

Ústava ČR

- ústavní zákon č. 1/1993
- skládá se z preambule (slavnostní úvod do ústavy) a 8 hlav
- **Hlava I – Základní ustanovení**
    - článek 3 – Základní listina práv a svobod jako součást ústavního pořádku
        - **ČR je svrchovaný, jednotný a nezávislý demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana**
    - rozdělení státní moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní
    - vymezuje jakým způsobem se mění ústava – ústavními zákony
    - mezinárodní smlouvy nadřazené zákonům ČR

    - hranice státu, hlavní město, státní symboly (velký a malý státní znak, trikolóra, vlajka, standarta, stát. pečeť, hymna)
- **Hlava II – Legislativa (zákonodárná moc)**
    - zákonodárnou moc má Parlament:
        - **Horní komora** – Senát – ústavní pojistka, 81 členů nad 40 let, volba většinovým způsobem (nejčastěji dvoukolovým) po třetinách každé 2 roky, nemůže být rozpuštěn
        - **Dolní komora** – Poslanecká sněmovna parlamentu ČR – významnější, 200 členů nad 21 let voleni jednou za 4 roky poměrnou volbou, rozpuštění Sněmovny – mimořádná situace, prezident má tuto pravomoc, pokud se senátoři nesejdou včas n. pokud by v období voleb PS neschválila 3x vládu (po třetí vybírá premiéra předseda PS), PS vyjadřuje důvěru vládě a schvaluje rozpočet, aby mohla být usnášeníschopná, musí být přítomna alespoň jedna třetina poslanců
    - aktivní volební právo (smět volit) x pasivní volební právo (smět být zvolen)
- **Hlava III – Exekutiva (výkonná moc)**
    - pojednává o pravomocech prezidenta, hlavy státu
    - **prezident**
        - nad 40 let, státní občanství s trvalým pobytem v ČR, trestně bezúhonný, je volen PS a Senátem
        - funkční období na 5 let, do f-ce může být zvolen max. 2x za sebou
        - **pravomoci:**
            - jmenuje a odvolává předsedu vlády
            - svolává a rozpouští PS
            - jmenuje ústavní soudce, zmírňuje tresty
            - podepisuje zákony (právo veta)
            - reprezentuje stát navenek
            - vrchní velitel ozbrojených sil
    - **vláda** – vrcholný orán výkonné moci
        - v čele **premiér** – tradičně pochází z nejsilnější strany, sestaví si vládu, kterou jmenuje prezident – vláda předstupuje před PS, která ji schválí (alespoň 101 hlasů)
        - má místopředsedy, jejichž počet si volí sama (nejč. podle počtu stran ve vládě)
        - sídlo: Praha – Strakova akademie
- **Hlava IV – Soudní moc**
    - soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy
    - **soudci** jsou při výkonu své funkce nezávislí
        - jmenováni prezidentem, ústavní soudci (15) ve funkci na 10 let – schváleni

Senátem
    - jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat
    - funkce soudce není slučitelná s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu ani s jakoukoli funkcí ve veřejné správě
  - konkrétní soudní řízení může proběhnout pouze na dvou stupních: u soudu první instance a u odvolacích soudů
  - **Ústavní soudy** (Brno) – ochrana ústavnosti, lidských práv, souladu v právu, výklad právních norem, dbá na dodržování volebního zákona, 15 soudců jmenovaných prezidentem na 10 let
  - **soudy – nejvyšší (Brno), vrchní (Praha, Olomouc), krajský, okresní**
  - soudce musí být nezávislý a nestranný, nesmí porušovat zákon, nemusí se zodpovídat ze svých rozhodnutí, bezúhonný občan, velké právní vzdělání
- **Hlava V – Nejvyšší kontrolní úřad**
  - nezávislý orgán, vykonává kontrolu hospodaření se státním majetkem a penězi
- **Hlava VI – Česká národní banka**
  - centrální banka, pečuje o stabilitu měny
- **Hlava VII – Územní samospráva**
  - centralizace státní moci, jejím obsahem je oprávnění samostatně spravovat zákonem vymezené záležitosti
- **Hlava VIII – Přechodné a závěrečné ustanovení**